

transcript

00:00:00

Eddie Denessen: Wat zien wij in heel veel onderzoek: hoge verwachtingen dagen leerlingen uit. Dus als een leraar hoge verwachtingen heeft, dan leer je meer. Het is dus gewoon de lat hoog leggen en iemand gaat hoger springen.

00:00:13

Inge de Wolf: Dus je ziet dat er een soort voorzichtig wordt geadviseerd en wat dan ontstaat, is een 'prison of low expectations'.

00:00:20

Cagri Ekmen: Bepaalde mensen in je leven of in je studieloopbaan kunnen echt het verschil voor je maken en ook je het zelfvertrouwen geven. Als ik geen Maaïke had of geen Saskia had, geen Daphne had, geen René had. Dan zou ik mezelf kunnen afvragen van was ik dan ook zo ver gekomen als nu?

00:00:47

Allard Amelink: Iedereen is het er wel over eens. Wat je achtergrond ook is, je verdient het om het maximale uit je talenten te halen. Maar toch bestaat er kansongelijkheid. Welke invloed heeft het gezin waarin je geboren wordt, de school waar je heen gaat, de wijk wijk waarin je opgroeit en vooral: wat kunnen we doen om te zorgen dat iedereen z'n kansen krijgt? In deze podcast ga ik, Allard Amelink, in gesprek met experts, bestuurders en mensen op de werkvloer. Op zoek naar het antwoord op die ene vraag: hoe zorgen we voor gelijke kansen voor iedereen? Want ieder talent telt.

00:01:32

Allard Amelink: Zoals velen ben ook ik een voetballer en aangezien je weet dat ik uit Rotterdam kom, kun je denk ik wel al raden voor welke club ik ben. Wat ik mooi vindt aan de sport is dat nooit helemaal zeker is wie wint. Het is niet een soort som waar al dat hetzelfde antwoord uitkomt. Het hoeven niet de beste voetballers te zijn die winnen. Of de club met het meeste geld. Nee, door als team goed te spelen, de juiste tactiek te vinden, soms een beetje geluk te hebben, kun je ook als minder team winnen van een in principe veel beter team. Daarbij speelt vertrouwen altijd een ongrijpbare, maar wel heel belangrijke rol. Soms krijgt een ploeg vleugels en weet het boven zichzelf uit te stijgen en dan kan het een wedstrijd of zelfs een competitie winnen. Want plotseling lukt alles en dat is eigenlijk vooral omdat iedereen er plotseling in gelooft. Maar dat vertrouwen kan ook verdwijnen. De beste voetballers kunnen er dan plotseling helemaal niets meer van. Alles wat vanzelfsprekend leek mislukt. 'De koppies gaan hangen' wordt dan vaak gezegd en dan zie je dat je in een neerwaartse spiraal terecht komt. Je kan een wedstrijd verliezen, soms zelfs een serie wedstrijden. En vaak wordt dan na een hele reeks nederlagen maar bedacht om de trainer te ontslaan in de hoop dat die neerwaartse spiraal doorbroken wordt. In deze vierde aflevering van *Ieder Talent Telt* kijken we, je zou bijna zeggen, eindelijk naar het niveau van het onderwijs zelf. Op welke manier draagt de school of het onderwijs in brede zin bij aan gelijke kansen zorgt het juist voor ongelijkheid? In de eerste aflevering maakte Inge de Wolf, hoogleraar in Maastricht en werkzaam voor de inspectie van het onderwijs, een vrij ontluiserend statement over de rol die onderwijs speelt in Nederland.

00:03:19

Inge de Wolf: En je ziet, zeg maar, dat het grote verschil wordt gemaakt door het

transcript

opleidingsniveau van ouders. Dat is ineens heel erg belangrijk geworden. Dus leerlingen waarvan de ouders niet hebben doorgeleerd hebben, krijgen steeds minder kansen en leerlingen waarvan de ouders met name een hbo- of een wo-diploma hebben, die krijgen eigenlijk steeds meer kansen. De oorzaak ligt natuurlijk ergens anders, want op zich is alleen dat je ouders, zeg maar, aan de universiteit of hogeschool hebben gestudeerd, maakt natuurlijk niet uit. Dus daar ga je niet automatisch beter van leren. Dus de oorzaak zit veel meer in ons onderwijs zelf.

00:03:55

Allard Amelink: Ja, onderwijs dat bijdraagt aan kansenongelijkheid, in plaats van dat het gelijke kansen bevordert. Dus leerlingen komen nog met gelijkere kansen binnen dan dat ze het onderwijs weer verlaten. Op welke manier gaat dat? Op welke manier draagt het onderwijs dan bij aan die ongelijkheid? En waarom werkt het niet als emancipatiemotor, zoals we het in positieve zin zouden zien. Zit het hem dat in lesmethodes, hoe we ons stelsel hebben ingericht, onder andere, maar het meest cruciale is een beetje in parallel met het voetbal, iets ongrijpbaars maar cruciaals.

00:04:30

Inge de Wolf: Hoge verwachtingen van leerlingen hebben, is eigenlijk wat voor kansarme leerlingen goed onderwijs maakt. En die hoge verwachtingen zie je niet automatisch bij kwetsbare groepen leerlingen. Dus daar hoor je soms dat leraren bijvoorbeeld zeggen van: moet je eens kijken wat voor leerlingen ik hier heb. Hier kunnen we eigenlijk niet veel van verwachten en dat is funest voor leerlingen.

00:04:56

Allard Amelink: Ja, de verwachtingen die leraren hebben van leerlingen zijn dus enorm bepalend voor die kansen van die leerlingen. Allereerst maar eens even op basis waarvan ontstaan die verwachtingen, op basis waarvan worden die bepaald. Je hoort Eddie Denissen, hoogleraar in Leiden en universitair hoofddocent in Nijmegen.

00:05:12

Eddie Denessen: Dat is eigenlijk een heel bekend sociaal psychologisch mechanisme dat je groepsbeelden opbouwt gedurende je loopbaan, gedurende je ervaring met verschillende groepen leerlingen, en dat die doorwerken in hoe jij naar leden van z'n groep kijkt. Want als je heel veel kinderen uit arbeidersgezinnen hebt gezien die zich tot een bepaald niveau laten uitdagen. Dan is de volgende die in jouw klas komt, die is daar een onderdeel van, van dat groepsbeeld. En dat groepsbeeld gaat zijn werk doen in de uitdaging of in de verwachtingen die je over die leerling vormt.

00:05:51

Allard Amelink: Die verwachtingen worden dus bepaald door schema's en ordeningen die je in je hoofd hebt. Op basis van het opleidingsniveau van de ouders of van de sociaaleconomische achtergrond of culturele achtergrond of het gender van een kind, schat je hem of haar hoog of laag in. Maar op welke manier werkt dat vervolgens door in het onderwijs?

00:06:11

Eddie Denessen: De verwachtingen bepalen voor een heel groot deel welke instructies je leerlingen geeft, welke oefeningen je leerlingen geeft, welke feedback je leerlingen geeft.

transcript

Dus jouw leermogelijkheden die jij biedt in een les, die stem je af op wat jij denkt dat een leerling kan. En dat zien wij in heel veel onderzoek, dat hoge verwachtingen dagen leerlingen uit. Dus als een leraar hoge verwachtingen heeft, dan leer je meer. Dus het is gewoon de lat hoog leggen en iemand gaat hoger springen.

00:06:40

Allard Amelink: Het is dus heel belangrijk om een leerling op de juiste manier uit te dagen. Niet te veel, want dat kan ontmoedigen, maar zeker dus ook niet te weinig.

00:06:49

Eddie Denessen: Dat maakt het ook heel erg lastig om niveau differentiatie toe te passen, omdat niveau differentiatie gebaseerd is op inschattingen van wat een leerling aankan. Dat gaat een heel veel gevallen goed, maar dat gaat ook in heel veel gevallen fout. En waar het fout gaat, gaat het voor groepen met een zwakkere status, gaat het vaker fout in negatieve zin. En dus kinderen met een migratie achtergrond worden vaker onderschat en kinderen met hoogopgeleide ouders die krijgen vaker het voordeel van de twijfel.

00:07:24

Allard Amelink: Het is al heel moeilijk in te schatten en vervolgens krijg je ook snel een self fulfilling prophecy.

00:07:28

Eddie Denessen: En als je ze dan uitdaagt dan doen ze het ook nog goed. Dus dan ja, dan krijg je een bevestiging van de bias die je in eerste instantie had. En dat soort self fulfilling prophecies die doen hun werk om de kansenongelijkheid in die micro situatie van de klas te versterken.

00:07:48

Inge de Wolf: En je ziet dat dat voor leraren soms ook een excuus wordt en daar raakt het dan gelijk, zeg maar weer, die gelijke kansen van een leerling. Een mooi voorbeeld vind ik bijvoorbeeld op een aantal middelbare scholen ik weleens bij rapportvergaderingen geweest ben. En wat je daar ziet is dat ze, dan hoor je een leraar gewoon zeggen: ja, dit is eigenlijk ook gewoon geen havo leerling. Dus er wordt heel snel toch een soort schuld bij de leerling gelegd of niet bij de leerling, maar de leerling past, zeg maar, niet. Onze sjoelbak past niet, zeg maar, in het havopad, waardoor de, in plaats van, dat je als leraar denkt: hoe kan ik zorgen dat die leerling dit wel haalt?

00:08:28

Allard Amelink: De leerling past niet in de sjoelbak van ons onderwijsstelsel. Die sjoelbak waarin op ongeveer twaalfjarige leeftijd bepaald wordt in welke van de zeven verschillende schoolniveaus een leerling terecht komt. Het lastige van die sjoelbak is dat als jouw schijfje eenmaal in één van die vakjes zit, het heel moeilijk is om nog in een ander vak terecht te komen. Volgende aflevering kijken we kritisch naar dat stelsel zelf, maar een deel van de sjoelbak dat gaan we deze aflevering nog wel vaker tegengekomen. Hoge en lage verwachtingen spelen dus een belangrijke rol in de instructies die je geeft in de les, in de manier waarop je een leerling benaderd en ook op dat hele bepaalde moment van het schooladvies. Dat schooladvies komt in hoge mate tot stand op basis van de verwachtingen die een leraar heeft van een leerling. En die verwachtingen worden weer bepaald door die ingesleten patronen die Eddie net noemde. Maar soms zie je ook dat leraren op een

transcript

bepaalde manier meewegen in wat voor context een kind opgroeit. Dus als een leraar bijvoorbeeld verwacht dat ouders hun kind niet kunnen helpen bij het maken van huiswerk, dan zie je dat ze dat kind toch soms wat lager inschatten, omdat ze denken dat dat uiteindelijk beter is voor die leerlingen. Kortom ze proberen mee te wegen wat we eigenlijk in de vorige twee afleveringen hebben gezien: of de basis op orde is en of je de juiste, rijke prikkels krijgt.

00:09:58

Inge de Wolf: Je ziet er heel vaak dat leraren wel vinden dat kinderen misschien een hoger advies aankunnen, maar vanwege hun werkhouding adviseren ze toch voorzichtig. Nou, wat we daar zien is dat eigenlijk leerlingen daarmee minder kansen krijgen, eigenlijk er toch een soort onderschat worden, terwijl het ook, ja, leraren terecht, misschien denken van ja, maar die werkhouding is wel belangrijk in onze Nederlands onderwijs. Dus in het voortgezet onderwijs ga je wel huiswerk moeten maken. Kun je dat wel of kun je dat wel als je in een gezin woont waar heel veel kinderen zijn en waar je geen eigen studieplek hebt? Dus je ziet dat er een soort voorzichtig wordt geadviseerd. En wat dan ontstaat is, dat vind ik wel mooi wat een collega-wetenschapper Bowen Paulle altijd zegt, een 'prison of low expectations', dus leerlingen komen dan in een soort gevangenis van lage verwachtingen en dat zit heel erg ook in ons systeem. Dus deels zit het bij de leraar met de verwachtingen, maar het zit ook in het systeem waar we eigenlijk in het basisonderwijs al met niveaugroepen werken en al heel snel specifieke kinderen in een achterstandsgroep zetten. Maar dat zit ook bij de hele indeling van ons Nederlands onderwijs, waar we denken dat wij leerlingen in heel veel verschillende niveaus al heel vroeg kunnen indelen en daarmee is zet je eigenlijk steeds een groep weg, waar we dan een soort structureel lager verwachtingen van gaan hebben. En soms past dat bij kinderen. Maar heel vaak zien we, met name, bij kinderen met laagopgeleide ouders, zien we dat het onderschatting van die kinderen is en een soort, ja, geïnstitutionaliseerde lage verwachtingen waar ze heel veel last van hebben.

00:11:36

Allard Amelink: Je ziet dus eigenlijk dat twee krachten op elkaar inwerken. Allereerst zijn die verwachtingen heel dominant in het onderwijs. Die zijn heel belangrijk voor welke instructies je krijgt in de les, hoe je leraar je benaderd, of die heel veel in je investeert ja of nee. Daarnaast hebben we een stelsel waarin die verwachtingen al heel vroeg op spits gedreven worden, want in groep acht wordt er al een keuze gemaakt. En al eerder wordt er al niveaudifferentiatie toegepast binnen groepen. Kortom, we hebben een stelsel dat heel fanatiek sorteert, waardoor die verwachtingen, die er altijd zijn, die altijd mee spelen, nóg sterker meespelen. Vandaar dus die gevangenis van lage verwachtingen die Inge noemde. Dat heeft ook Cagri Ekmen aan de lijve ondervonden. Je hoorde hem vorige aflevering ook. Hij is de consultant van Berenschot. Hij vertelde toen al even dat hij een stapelaar is, maar we horen hem nu uitgebreider over hoe dat zo gekomen is?

00:12:33

Cagri Ekmen: Ik heb ik heb op twee basisschool gezeten. De eerste basisschool was heel erg divers. Verschillende soorten jongens, meisjes met verschillende soorten afkomsten. Daar voelde ik me heel prettig bij en vervolgens heb ik op een witte basisschool gezeten en daar ging het wat minder lekker. Ook minder lekker met mijn studieresultaten, terwijl ik wel aanleg had om te leren. Maar goed, ik had mijn Cito-toets en mijn Cito-score was iets van 533

transcript

of 536 en ik werd geadviseerd om naar KGT te gaan. En dan is dat best wel teleurstellend, want al mijn vriendjes gingen, al mijn medescholieren die gingen naar havo, atheneum, gymnasium of naar een havo of vwo.

00:13:27

Allard Amelink: En op basis van zijn Cito-score zat Cagri een beetje op de grens van of hij een havo-advies had kunnen krijgen, maar had die sowieso een vmbo T-advies kunnen krijgen. Maar hij werd dus nog net iets lager ingeschat.

00:13:37

Cagri Ekmen: Ja en dan kom je met een teleurstelling terecht op het vmbo K en het eerste jaar heb ik KGT gedaan en daarna ben ik doorgestroomd naar GT en uiteindelijk heb ik mij vmbo T diploma behaald in 2012. Ja, dat is niet een groot succes te noemen, want als ik naar mijn cijferlijst kijk van toen, het waren allemaal vijfeneenhalve, nipt geslaagd en ik weet nog heel goed dat mijn wiskundedocente zei van ja, ik denk dat jij het ook moeilijk gaat krijgen op het MBO. Want als je je vmbo T diploma haalt mag je door naar niveau vier en ze zegt van: 'ja, ik weet het niet'. Ja, dan ga je jezelf ook redelijk laag inschatten, dat doet wel iets met je zelfbeeld.

00:14:28

Inge de Wolf: Ja, die lage verwachtingen en die kansenongelijkheid is natuurlijk heel erg, vooral zeg maar, nadelig voor individuen. Wat je ziet is dat leerlingen die in die prison of expectations komen, vaak ook verder afstromen. Dus als je een vwo leerling hebt en die krijgt bijvoorbeeld een mavo-advies, zie je dat die vaker uiteindelijk eindigt zeg maar vmbo basis, vmbo kader of misschien zelfs in de praktijkonderwijs, dus het frustreert ook leerlingen.

00:14:57

Allard Amelink: Dat laatste hebben we ook terughoord in de vorige aflevering, toen Cagri vertelde dat hij op een gegeven moment dacht ik gaan maar bij de lokale metaalbewerkingsfabriek werken. Daar is natuurlijk an sich niks mis mee. Maar voor iemand met de interesses en competenties van Cagri is dat niet echt de match. Die lage verwachtingen zijn zeer pijnlijk op het niveau van instructies in de les, in de interactie tussen leerling en leraar, maar dat moment van die middelbare schoolkeuze of de keuze voor een vervolg opleiding, daar wordt dat nog veel zichtbaarder. In de vorige aflevering kwamen Ufuk Kayha en Carine Bloemhoff aan het woord. Ze zijn wethouder in respectievelijk Den Bosch en Groningen. Die gemeentes monitoren vrij nauwgezet de schooladviezen. Ze vergelijken het schooladvies dat de school geeft en de eindtoets score die een leerling behaald. Dus scoort een leerling goed op de eindtoets, maar krijgt hij toch een laag schooladvies of juist andersom; die verschillen worden in kaart gebracht. En op basis daarvan zien ze dat het per wijk verschilt hoe daar leerlingen worden ingeschaald. Je hoort Ufuk Kahya van Den Bosch. Hij vertelt over zijn eigen ervaringen en de wijk waarin hij opgroeide.

00:16:08

Ufuk Kahya: Ik ben zelf geboren in De Hambaken en ik heb onderadvies gekregen toen ik van de basisschool naar de middelbare school ging. Ik ben nu 33. Ik keek recent in het dashboard om te kijken wat de percentage onderadvisering is in De Hambaken en dat is 46%.

transcript

00:16:25

Allard Amelink: Je ziet dus dat er in sommige wijken structureel lager wordt geadviseerd dan je op basis van de eindtoetsscore zou verwachten. En dat is dus niet iets recent, maar iets wat al 20 jaar loopt. Ufuk had daar zelf last van in zijn jeugd en tot op de dag van vandaag worden kinderen in zijn wijk structureel lager ingeschat. Zo'n vroege selectie kan dus echt grote gevolgen hebben. Cagri is een echte doorzetter en straks zullen we ook horen. Hij is in contact gekomen met de juiste mensen, maar dat had ook anders kunnen aflopen. En dan was dus een talent verloren gegaan, omdat hij in een vroeg stadium een verkeerd advies heeft gekregen. Er zijn verschillende initiatieven die proberen die knip tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs wat minder hard te maken. Eén van de voorbeelden is de brede brugklassen. Daar proberen ze een soepele overgang te maken van de basisschool naar de middelbare school. Om te voorkomen dat leerlingen te vroeg vast komen te zitten in het verkeerde vakje van de sjoelbak. Je hoort wethouder Carine Bloemhoff uit Groningen.

00:17:33

Carine Bloemhoff: De inzet op bredere brugklassen, er zijn ook belangwekkende rapporten daarover verschenen, dat biedt een antwoord op de vroege selectie die toch wordt gemaakt dat leerlingen toch langer bij elkaar kunnen zitten. En dat kan in de vorm van dakboom brugklassen dat het mavo-havo is of havo-vwo of juist de hele range. Nou, we hebben het geluk dat we in Groningen de laatste middenschool van Nederland hebben! Andere gemeenten willen weer terug naar de middenschool. Het heet het Leon van Gelder. Dat is een ontzettend goede school. Komt ook goed uit de inspecties elk jaar, waarbij kinderen vier jaar lang van alle niveaus, van vmbo tot vwo, bij elkaar zitten en daar ben ik eigenlijk ontzettend trots op, want dat is heeft de tand des tijds doorstaan en we krijgen elke keer nog een uitzonderingspositie, want dat is allemaal heel strak volgens de inspectie. Maar ik weet dat andere gemeenten in het land bezig zijn om weer te kijken of ze middenschool kunnen organiseren, maar die hebben wij gelukkig nog.

00:18:34

Allard Amelink: In de vorige aflevering hoorden we ook initiatieven van de gemeente Den Bosch en het Marnix Gymnasium om met speciale extra klasse een brug te slaan tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs en zo jongeren een extra zetje te geven naar het niveau waar ze naar willen. In het voorbeeld wat Carine net noemt, de middenschool, is wel een ultieme versie van het oprekken van de huidige mogelijkheden van het stelsel. En zoals gezegd, volgende aflevering kijken we nog een stap verder naar of die vroege selectie überhaupt wel een goed idee is. Verwachtingen spelen dus een grote rol bij die overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Maar los van dat stelselvraagstuk is natuurlijk ook belangrijk om te kijken naar wat dat verwachtingspatroon doet in het onderwijs zelf. Zoals we hebben gehoord, heeft weinig vertrouwen krijgen een negatief effect, maar veel vertrouwen krijgen heeft een positief effect. Dat heeft ook Cagri ervaren toen hij op het mbo zat.

00:19:29

Cagri Ekmen: En ik had een docente, Maaïke van Wijk, heet ze, en zij was altijd enthousiast over mij van: 'je doet het goed', 'leuk' en 'je valt op Cagri, wat ben je goed bezig'. En ik denk dit gaat goed. Dus ik heb mijn eerste jaar, had ik het best wel goed gedaan en mijn opleiding

transcript

duurde drie jaar. Dat was de opleiding juridisch medewerker en ja, dat heb ik met vlag en wimpel behaald.

00:19:57

Allard Amelink: In Cagri kreeg de smaak te pakken. Hij wilde wel doorstuderen en naar het mbo door, maar toch bleven in z'n achterhoofd die eerder een negatieve ervaringen meespelen.

00:20:06

Cagri Ekmen: Ik moest ook nog op dat moment ook terugdenken aan die opmerking van mijn wiskundedocente, dus ja voor mij was het één grote gok.

00:20:15

Allard Amelink: Hij waagde de gok en op het hbo kwam hij al vrij snel mensen tegen die het ook weer in hem zagen zitten. Hij had bijvoorbeeld een studieloopbaanbegeleider Daphne.

00:20:24

Cagri Ekmen: En Daphne was altijd heel erg enthousiast over mij: 'Cagri, leuk en wat doe je het goed'. En dus ik denk: het gaat de goede kant op. Ik vergeet het nooit meer. Ik had in het derde jaar dus stage gelopen bij de gemeente Weert. De gemeente Weert was heel erg enthousiast. Dat zag Daphne ook en ik kreeg een acht voor mijn onderzoek en ja ik zat met één grote glimlach naar het Daphne te staren. Ik denk, wauw, dit is grandioos, dit is geweldig en ik moet ook zeggen: Saskia bij de gemeente Weert. Zij gaf ook hele goede feedback en zij zei ook van: ja, je hebt het bepaalde talenten, je hebt aanleg om door te gaan studeren en dat soort dingen.

00:21:13

Allard Amelink: En door dit vertrouwen durft Cagri het uiteindelijk aan om een pre-master te beginnen en uiteindelijk een master te gaan doen. De pre-master had vrij strenge toelatingseisen, maar dat was ook een docent die graag een aanbevelingsbrief voor hem wilde schrijven.

00:21:25

Cagri Ekmen: En René heette hij. René had voor mij een aanbevelingsbrieven geschreven van waarom ik toegelaten zou moeten worden tot de pre-master bestuurskunde. Wat ik wil zeggen is: bepaalde mensen kunnen in je leven of in je studieloopbaan kunnen echt het verschil voor je maken en ook je het zelfvertrouwen geven van dat je aanleg hebt om iets te doen of dat je kan excelleren binnen het werkveld waarin je werkzaam wilt zijn. Dus dat zijn wel van die live-changing events. Dus als ik geen Maaïke had, of geen Saskia had, geen Daphne had, geen René had, zou ik mezelf kunnen afvragen van was ik dan ook zo ver gekomen als nu? Want soms heb je wel een klein beetje hulp nodig om verder te komen.

00:22:28

Allard Amelink: Dit is een prachtig verhaal van Cagri. Hij is op de juiste mensen gestuit die hem precies een zetje in de rug hebben kunnen geven. Die hem hebben kunnen stimuleren, die vertrouwen hebben gegeven, waardoor Cagri ook zelf ging inzien dat die veel kon. Alle lof voor die mensen die hem hierbij geholpen hebben en hem uit die 'prison of low expectations' hebben gehaald en hebben gezien dat hij hartstikke getalenteerd is en dat dat talent niet verloren moet gaan. Maar hoe voorkom je nou dat dit blijft hangen bij bepaalde individuen die toevallig het zien in iemand of niet? Die dan net wat meer vertrouwen

Deze spraak-naar-tekst is gecreëerd met www.amberscript.com

transcript

hebben, toevallig dan een ander? Hoe kun je hier structureel wat aan doen, bijvoorbeeld als onderwijsinstelling of als school? We gaan voor de laatste keer langs bij het Marnix Gymnasium, mijn oude middelbare school. Je hoorde ze al in een eerdere aflevering. We hoorden toen dat ze door middel van een betere informatievoorziening, door het inzetten van talentklassen steeds diverser leerlingen aan zich hadden weten te binden, qua culturele achtergrond en qua het opleidingsniveau van de ouders van die leerlingen. Maar vervolgens deed zich een nieuw probleem voor, want deze nieuwe groep leerlingen bleek een stuk lastiger vast te houden voor de school. Je hoort opnieuw Cees Kom en Jolande de Beer.

00:23:40

Jolande de Beer: Kijk, wat we het meest ingewikkeld vonden was de afstroom uit klas drie en vier, want eigenlijk denk je: als je eenmaal in klas drie of vier zit, dan heb je eigenlijk het niveau wel. Klas één en twee, dan kan nog wel zijn dat je misschien toch dat het niveau toch nog een beetje te hoog gegrepen was. Maar klas drie en vier, dan dan ga je er eigenlijk vanuit dat het er wel in zit. En dat was ook het gevoel bij deze kinderen, bij docenten, van ja ze kunnen het wel, alleen op de één of andere reden lukt het niet. Die resultaten gaan achteruit en het gevoel was veel meer dat het zat in motivatie, in niet meer zich ervoor willen inzetten, het gevoel ook van op de één of andere manier voelde die kinderen zich dan uiteindelijk toch er blijkbaar niet helemaal bijhoren. De jongens waren daarin nog meer vertegenwoordigt dan meisjes. Het was vooral die jongens die we kwijtraakte en die waren dan op die leeftijd ook wel moeilijk te bereiken en daar waren vaak gedragsproblemen, zochten het conflict op en dan gaat het best snel dan ja. Dan dan ben je niet meer zo geliefd en dan ga je cijfers achteruit en dan is het heel vaak einde verhaal aan het eind van de vierde en daar hadden wij toch altijd wel heel veel moeite mee; iedereen; het gevoel dat je gefaald had. Dat je de jongens kwijtraakte.

00:25:07

Allard Amelink: En dan kun je natuurlijk gaan denken van misschien horen bepaalde kinderen gewoon niet thuis op het gymnasium en ga je denken: laat maar zitten, het is gewoon niet anders.

00:25:15

Jolande de Beer: In het begin was het nog heel erg, ik heb ook letterlijk wel gehoord de personeelskamer van, wat moeten die kinderen hier ook? Latijn en Grieks? Ach, die horen hier niet.

00:25:26

Allard Amelink: Jolandes stuitte op het werk van Iliass El Hadioui, onderwijssocioloog verbonden aan de Erasmus universiteit in Rotterdam.

00:25:32

Jolande de Beer: Die had in die tijd een boekje geschreven hoe de straatcultuur de school binnenkomt. Dat had ik gelezen en toen dacht ik van: volgens mij is dit een beetje wat gaande is nu bij ons op school.

00:25:43

Allard Amelink: Ja, dit boek: 'Hoe de straat de school binnendringt' gaat over denken vanuit de pedagogische driehoek van thuiscultuur, schoolcultuur en straatcultuur. Recent heeft de Ilias onder andere over zijn ervaringen op het Marnix Gymnasium een nieuw boek

transcript

geschreven, genaamd 'Grip op de mini-samenleving'. Over hoe leerlingen en professionals op zoek zijn naar gelijke kansen binnen een stedelijke schoolcultuur. Jolande nodigde Ilias uit voor een lezing voor de leraren.

00:26:09

Jolande de Beer: Zeker als mensen van buitenaf iets komen vertellen, dan hebben de docenten heel gauw van: 'nou, ik ben benieuwd' en dit was echt van: 'dit gebeurt bij mij, dit gebeurt in mijn klas' en dan ging het om groepsdynamiek, maar groepsdynamiek die anders is. Kijk het waar, het waren docenten die al heel lang voor de klas stonden, die echt wel orde konden houden, maar toch het gevoel hadden dat die klassen die waren diverser van samenstelling geworden, de verschillen tussen leerlingen waren groter en zij hadden het idee van sommige kinderen bereik ik niet. Ik kan met de meeste kinderen kan ik een lijntje leggen en dat lijntje heb je eigenlijk nodig, die relatie, dat kinderen ook gemotiveerd zijn om te leren en met sommige kinderen kan ik dat lijntje niet meer zo makkelijk leggen. Het is niet meer zo vanzelfsprekend.

00:27:00

Allard Amelink: En omdat dat lijntje dan ontbrak, kwam vervolgens weer die dynamiek van verwachting op gang. Leerlingen vertonen niet het gedrag dat leraren normaal vonden en dus kregen die leraren het idee van als je je zo gedraagt dan hoor je niet op het gymnasium thuis. En dus nam het vertrouwen en name de verwachtingen van die leraren ten opzichte van die leerlingen af. Ilias openden hun ogen voor hoe leerlingen in verschillende culturen kunnen opgroeien en hoe die verschillende culturen verschillende ladders en verwachtingspatronen met zich meebrengen. Cees en Jolande schetsen de verschillende culturen met de bijbehorende ladders en welke impact dat had op het onderwijs.

00:27:36

Cees Kom: De straatcultuur, de thuiscultuur en de schoolcultuur en de verschillende ladders, waar je dan op kan klimmen. Dat is wel één van de thema's waar we mee aan de slag zijn gegaan. Ja, op het moment dat je in de straatcultuur dingen doet, waarmee je dan klimt op de ladder, zou ik willen zeggen, waarmee je dan respect verdient op straat. Dat betekent heel vaak dat het ingaat tegen wat op school gewenst is.

00:28:05

Jolande de Beer: En de kinderen die wij van oudsher op het Marnix hadden, de ladders, de codes die je had, hoe je je moest gedragen en wat je moest doen, waar je waardering voor kreeg. Dat kwam wel een beetje overeen hoe je dat thuis deed en hoe je dat op school deed en hoe je dat met je vrienden deed. Maar voor de kinderen met een migrantenachtergrond was dat voor een deel tegengesteld. Dus die komen op school en die wisten soms niet helemaal hoe je dan eigenlijk op die schoolladder kon klimmen. Wat had je daar dan voor nodig? Wanneer kreeg je nou waardering? Met welk gedrag was daar nou eigenlijk de bedoeling? Of als ze zich niet prettig voelde, schoten ze naar gedrag wat op straat wel punten verdiende.

00:28:51

Cees Kom: Nou, ik heb het zelf weleens meegemaakt ook, dat ik een leerling had aangesproken dat ik zei: 'je hebt je scooter op een verkeerde plek geparkeerd'. En ik deed dat in een omgeving met andere leerlingen erbij en ik sprak die leerling daar echt wel een

transcript

beetje boos op aan. Ik had gezegd: "joh dit is volgens mij niet de eerste keer of tweede keer" of ik weet het eigenlijk niet, maar in ieder geval die leerling, die ging echt helemaal helemaal tekeer en ik was toen ook al schoolleiding. Ik voelde me echt heel ongemakkelijk daarbij. Dat is dan in een setting, zeg maar, waar andere leerlingen ook bij zijn. Wij hebben natuurlijk, dat is achteraf allemaal besproken. Er zijn sancties geweest. Dat is allemaal uitgesproken dat zijn dingen die gebeuren, maar ik merkte toen wel dat ik denk, ja dat was voor mij echt even 'boem', daar kwam ik het echt even tegen. En dat is echt even de straat die dan naar boven komt.

00:29:51

Jolande de Beer: Dat betekent als docent als je dat niet in de gaten hebt, ja, dan oordeel je heel snel over een kind. Van je gedraagt je niet goed, je bent brutaal, je bent dit, je bent dat, ga er maar uit: dag! En dan kom je op gegeven in een neerwaartse spiraal. En door die lezing snapte mensen in één keer veel meer van welke mechanismen er speelde bij kinderen en ook in een groep, waardoor er dus allerlei problemen konden ontstaan.

00:30:16

Allard Amelink: Dus in plaats van het alleen maar te projecteren op de leerlingen, dat die zich maar beter of anders moesten gedragen en dat ze anders niet passen op een gymnasium, ging het Marnix inzien dat leerlingen van elkaar verschillen en dat het soms dus iets anders vraagt om leerlingen op een goede manier te begeleiden in het onderwijs. De vervolgvraag was natuurlijk: wat kun je dan praktisch Doen?

00:30:37

Jolande de Beer: Toen we daaraan begonnen, dachten we echt van, nou komt er een gereedschapskist en dan gaan we en dan haal ik de ene keer de hamer eruit en dan... Nee, die gereedschapskist die bleek er niet te zijn. Maar die gereedschapskist die ben je natuurlijk zelf. Die docent is dat zelf en die moet zich zeker voelen in de klas dat die dat kan, dat die het vertrouwen kan hebben en dat heeft die nu veel meer, omdat ze er nu veel meer samen voor staan.

00:31:04

Allard Amelink: Dat er meer samen voor staan. Daar heeft de school geprobeerd praktisch handen en voeten aan te geven.

00:31:09

Jolande de Beer: De coaches zijn in de lessen gekomen. Die hebben lessituaties nabesproken met de docenten. Docenten zijn bij elkaar gaan kijken in de lessen. Er zijn lessituaties gefilmd van docenten en met z'n allen nabesproken en dan ging het dus steeds over de spannende momenten in de les. Van op het moment dat je ziet dat er iets zou kunnen gebeuren, hoe ga je dan als docent daarmee om? En er is geen goed of kwaad. Het gaat erom van welke keuze heb je en waarom kies je er dan op dat moment daarvoor en zou je als je een andere keuze had gemaakt, zou het dan anders hebben kunnen lopen?

00:31:52

Allard Amelink: Het draaide eigenlijk dus het hele gesprek om. In plaats van de school en de manier waarop de school ingericht is centraal te stellen, werd andersom gekeken naar: wat hebben leerlingen nodig? Hoe kunnen we op een goede manier het onderwijs zo inrichten dat het op hen aansluit? Eddie Denissen vindt deze omkering van denken, dus niet

transcript

redeneren vanuit de school, maar redeneren vanuit het kind, een fundamentele. Eentje die veel dominanter aanwezig zou moeten zijn in het onderwijs.

00:32:24

Eddie Denessen: Heel veel beleid is gericht op het verbeteren tussen aanhalingstekens van de thuissituatie, terwijl je ook, als je wat kritischer kijkt naar die cultuurverschillen tussen school en thuis, kun je ook afvragen of de school niet veel meer op de thuissituatie van laagopgeleiden moet lijken. Met een andere manier van communicatie, met veel meer aandacht voor hoe, wat kinderen thuis wel leren en daar meer op inhaken, dus waarom zouden de ouders zich moeten aanpassen aan de school en niet andersom? En dat is de vraag aan de onderwijspraktijk, kun jij niet responsiever zijn naar andere culturen? Dus in hoeverre heb jij een hoogopgeleide norm in jouw pedagogische praktijk in de klas die de andere cultuur op achterstand zet? En dat is een hele ingewikkelde discussie, omdat degene die het onderwijs vormgeven, dat zijn allemaal mensen die hebben gestudeerd en die zelf hogeropgeleid zijn. Dus die zitten ook een beetje in dat frame van de culturele gewoontes die wij kennen van school en in gezinnen met een bepaald opleidingsniveau.

00:33:30

Allard Amelink: En dat betekent niet dat het niveau van het onderwijs omlaag moet of dat het daarmee minder zou worden. Nee, je moet die diversere samenstelling van je school juist als een verrijking van het onderwijs zien. Zo vroeg Iliass El Hadioui aan de leraren van het Marnix:

00:33:46

Iliass El Hadioui: Heb je weleens gevraagd in de afgelopen periode: wie van jullie spreekt meerdere talen thuis? En dan niet om te focussen op een taalachterstand in het Nederlands, maar juist om te kijken naar welke verrijking dat nou is op een school, op een gymnasium, waarbij je natuurlijk de klassieke talen hebt en daarnaast zeg maar alle moderne vreemde talen. Hoeveel kinderen spreken er hier eigenlijk wel niet ook nog Russisch bijvoorbeeld? Of Servisch? Of Turks? Of Marokkaans? Of noem het allemaal maar op, en wat een enorm potentieel dat eigenlijk ook is, als je het hebt over taal.

00:34:22

Jolande de Beer: Natuurlijk, al die kinderen horen hier. Latijn en Grieks is voor alle kinderen die daarin geïnteresseerd zijn, heel mooi. En die kunnen dat ook allemaal. Alleen voor sommige kinderen moet je net even een stapje anders zetten of een stapje harder zetten en dat doen we dus ook. Dat is echt een wereld van verschil, dus het zit meer in de verandering van mindset van de docenten dan ja, dat is wat er veranderd is: de mindset.

00:34:46

Allard Amelink: Door een cultuur van hoge verwachtingen te creëren en door begrip te hebben voor de context waar leerlingen uitkomen. Niet ze wegzetten omdat ze anders zijn dan je gewend bent, maar zien dat ze misschien gewoon net wat andere ondersteuning nodig hebben of dat het iets anders van jou als docent vraagt. Een cultuur van hoge verwachtingen creëren, volgens Inge de Wolf is dat inderdaad wat nodig is, om het onderwijs weer een motor van kansengelijkheid te laten zijn. Maar hoe doe je dat?

00:35:13

Inge de Wolf: Een paar simpele regels kun je met elkaar afspreken in de school: bij twijfel

transcript

altijd het hoogste kiezen, als je bij een leerling twijfelt, nooit het laagste. Een ander voorbeeld vind ik mooi van een school in Den Bosch, waar ik ooit was. Die hadden een potje en iedere keer als iemand zei: 'de leerling kan het niet of wil het niet', moesten ze een euro in dat potje doen en met een week was de cultuur verandert op de school. Dus dat soort dingen, elkaar daarop aanspreken, er bewust van zijn, daar aandacht voor hebben; zijn eigenlijk de simpele dingen die je kunt doen om hoge verwachtingen te realiseren. Dat is uiteindelijk het aller effectiefst voor leerlingen.

00:35:44

Allard Amelink: Maar er zijn nog meer dingen die goed werken. Het valt Inge de Wolf op hoe in Nederland relatief weinig wetenschappelijke inzichten worden gebruikt in het onderwijs. Ze noemt het voorbeeld van directe instructie. Uit onderzoek blijkt dat het buitengewoon nuttig is, maar het is niet altijd heel erg populair binnen het onderwijs.

00:36:01

Inge de Wolf: Ja, directe instructie is dat je eigenlijk klassikaal instructie geeft, dus dat je duidelijk uitlegt aan leerlingen en dat je veel herhaalt en dat je ze daar ook mee laten oefenen. Dus het is het meer dat wat wij als beeld als klassikaal onderwijs hebben en je ziet dat voor verschillende groepen leerlingen, verschillende typen onderwijs goed werken. En klassikale instructie of directe instructie werkt eigenlijk voor alle leerlingen, maar met name voor leerlingen die achterstand hebben opgelopen en de leerlingen waar het leren minder makkelijk gaat. Die hebben ongelooflijk veel baat bij directe instructie. En je ziet ook dat de scholen die dat zijn gaan doen, een aantal scholen in Nederland die over zijn gegaan om het bijvoorbeeld in het bestrijden van leerachterstanden tot directie instructie. Daar zie je ook dat de leerlingen daar gelijk de vruchten van plukken, dus dat bijvoorbeeld de taal- en rekenprestaties daar heel sterk omhoog gaan.

00:36:58

Allard Amelink: En ze noemt nog een ander voorbeeld: het extra bijspijkeren van leerlingen met een achterstand.

00:37:02

Inge de Wolf: Daarvan weten we dat bijvoorbeeld tutoring, dus het één op één begeleiden, of één op twee, dus in hele kleine groepjes met leerlingen aan het werk gaan. Dat is ongelooflijk effectief om achterstanden weg te werken. Sterker nog tutorprogramma's kunnen ook bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs leerlingen een heel niveau hoger brengen, als je dat een paar maanden doet. Dus het wetenschappelijk bewijs is niet alleen in Nederland, maar in alle landen, zien we heel erg sterke effecten van tutoring. Het mooie daarvan is dat ook, zeg maar niet per se de leraar dat hoeft te doen, maar ook een coach dat kan doen, of een klassenassistent. Dus iedereen die niet klassenmanagement hoeft te doen, één op één instructie kan een veel grotere groep doen. En wat zelfs heel effectief is en in Nederland nog weinig gebruikt wordt, is medeleerlingen andere leerlingen laten helpen. Dat heet in de wetenschap dan peer tutoring, is één van de ook effectiefste aanpakken om achterstanden weg te werken en aan gelijke kansen te werken. Dus laat zeg maar klasgenoten andere klasgenoten helpen. Of laat oudere leerlingen, jongeren leerlingen helpen.

transcript

00:38:06

Allard Amelink: Tegelijkertijd moeten we bij zulk soort inzichten wel waken voor het idee dat er een soort silver bullet is, zegt Eddie Denissen. Als het gaat over pedagogische vormen, dan gaat het juist over het goed combineren van die verschillende vormen.

00:38:18

Eddie Denessen: Je ziet dat je heel veel verschillende manieren van leren kunt organiseren en als je iedere keer hetzelfde doet. Ik maak weleens tijdens colleges van werkvormen en dan moeten studenten, voor- en nadelen van die werkvormen opnoemen. En je kunt bij elke aanpak kun jij voor- en nadelen opnoemen. En als dat kan, dan moet je dus blijkbaar niet altijd hetzelfde doen, want je moet ook een werkvorm inrichten die beantwoordt aan de nadelen van die andere werkvorm. Dus het is niet één onderwijsvorm die geen nadelen kent en dat betekent dat je flexibel moet kunnen organiseren en dat je op verschillende manieren kinderen bepaalde zaken kunt aanreiken of stof kunt laten verwerken.

00:39:09

Allard Amelink: En dat is wel echt topniveau leraren, die verschillende werkvormen kunnen combineren, die heel goed kunnen aanvoelen wat de verschillende dynamieken in de klas zijn, die goed naar individuele leerlingen kunnen kijken om te zien wat die nodig hebben, welke achtergrond ze hebben, hoe je daarop kan anticiperen; kortom we vragen super veel van die leraren en die moeten echt heel goed beslagen ten ijs kunnen komen. Worden leraren daarvoor voldoende opgeleid?

00:39:35

Inge de Wolf: Wat je ook ziet uit evaluaties van gediplomeerde bijvoorbeeld van de pabo, is dat ze toch wel vaak kritiek hebben dat ze niet direct zijn opgeleid om op complexe scholen met grote uitdagingen te werken. Dus wat je in Nederland ziet is dat dat vaak dan bij training on the job gebeurt. Dus dat gebeurt eigenlijk, dat leer je eigenlijk tijdens de opleiding.

00:39:54

Allard Amelink: En daarnaast hoorde we hoe belangrijk het is dat leraren als team opereren en ook dat is binnen het onderwijsstelsel niet goed belegd.

00:40:02

Inge de Wolf: Dus in hun eigen klas, met hun eigen problemen en gaat natuurlijk bij 90% van de dingen leer je dat dan uiteindelijk wel aan, maar bij juist die 10% echt complexe vaardigheden, dus hoe ga ik om met al die verschillen in mijn klas? Hoe ga ik om met kinderen die honger hebben en eigenlijk helemaal niet meer aan met leren bezig zijn, maar met hele andere dingen? Hoe ondersteun ik leerlingen die, door bijvoorbeeld een ervaring in de thuissituatie, ineens een enorme achterstand hebben opgelopen? Die echt ingewikkelde vaardigheden moet je toch met elkaar doen. Dus je kunt leren van de wetenschap. Maar je gaat ook niet als leraar alleen dan 's avonds maar een beetje zit Googlen in de hoop dat je daar uit de wetenschap wat interessante inzichten vindt. Dus je ziet eigenlijk dat, zeg maar, die intercollegiale consultatie, intervisie, dus met elkaar op een school een goed team zijn en ook leraren elkaar helpen met professionaliseren in juist deze complexe vaardigheden zie je dat in Nederland relatief weinig gebeurt. En de scholen die dat doen, daar zie je een enorme verbetercultuur ontstaan. Dan zie je een enorme teamspirit ontstaan, daar is het veel leuker werken, daar blijven leraren langer.

transcript

00:41:14

Allard Amelink: Ja, en een leraar die gelukkig is, die zich op z'n plek voelt in z'n team, die kan uiteindelijk natuurlijk ook veel beter presteren voor de klas en die leraar is uiteindelijk cruciaal voor het onderwijs, voor de leerlingen die het onderwijs volgen.

00:41:26

Carine Bloemhoff: Die rol van leerkrachten die mogen we in alle beleidstaal niet onderschatten. Uiteindelijk als je een kind vraagt van wat heeft gemaakt dat jij nu bent, waar je nu bent, is het altijd meester X of juf Y die zei: 'wat kun je dit goed!' Je heeft gestimuleerd, die het beslissende zetje in het leven heeft gegeven. Dus die rol van de leerkracht is echt heel belangrijk als het gaat om gelijke kansen. Ik vind ook echt dat dat meer gewaardeerd mag worden, dat daar echt een betere beloning tegenover moet komen te staan en dat we dus echt moeten blijven investeren in de kwaliteit van het onderwijs en kwaliteit van onze leerkrachten, want daar ligt echt wel de sleutel.

00:42:08

Allard Amelink: Het is moeilijk om die rol van de leraar te overschatten, die kan echt het verschil maken in het leven van een jongere. Allereerst dus door vertrouwen te hebben en hoge verwachtingen te hebben, het zien zitten in leerlingen en daarnaast door heel goed te kijken wat leerlingen nodig hebben. Welke achtergrond hebben ze? Op welke manier kun je daar op een goede manier mee omgaan? En dat is een zware, moeilijke taak. Er komt een hoop bij kijken en je moet een hoop competenties hebben en daar moeten we leraren echt goed op voorbereiden. En belangrijk is dat ze wellicht wel in hun eentje voor de klas staan, maar dat ze er niet alleen voor staan. Als school moet je een team vormen, want uiteindelijk ben je er samen voor al die leerlingen. In de vijfde en tevens laatste aflevering van deze podcastreeks zoomen we uit en kijken we naar het niveau van de samenleving als geheel, want hoe hebben we ons onderwijs nu ingericht? Klopt het stelsel wel zoals we het hebben? En hoe moeten we omgaan met diplomadruk? Het idee dat een hoger diploma altijd beter is? Zitten we daarnaast de juiste leraren wel op de juiste plek? En hoe hangen ongelijke kansen in het onderwijs samen met de ongelijkheid in de samenleving? Je hoort het in de volgende aflevering van Ieder Talent Telt.

00:43:34

Allard Amelink: Deze podcast is een productie van mij, Allard Amelink, in samenwerking met de Gelijke Kansen Alliantie. De muziek is van Victor Weigand. Wil je meer informatie over de voorbeelden die we hebben genoemd in deze aflevering kijk dan op: www.gelijke-kansen.nl/podcast. Vergeet je niet te abonneren op deze podcast. Over twee weken staat de volgende aflevering online. Graag tot dan!